



<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.06.023>

УДК 330.341:339.97:341.38

JEL: N10, N40, N60, O14

**Л.В. ДЕЙНЕКО**, д-р екон. наук, проф., завідувачка відділу промислової політики  
e-mail: [deinekolv@gmail.com](mailto:deinekolv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0540-5413>

**О.О. ЦИПЛІЦЬКА**, д-р екон. наук, доц.,

старший науковий співробітник відділу промислової політики

e-mail: [o.liakhovetz@gmail.com](mailto:o.liakhovetz@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3803-9421>

**О.М. КУШНІРЕНКО**, д-р екон. наук, доц.,

старший науковий співробітник відділу промислової політики

e-mail: [kushnksena@gmail.com](mailto:kushnksena@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3853-584X>

**Н.Г. ГАХОВИЧ**, канд. екон. наук,

старший науковий співробітник відділу промислової політики

e-mail: [ngahovich@gmail.com](mailto:ngahovich@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7754-9080>

**М.Ю. ЗАВГОРОДНЯ**, канд. екон. наук,

науковий співробітник відділу промислової політики

e-mail: [mzavgorodnia@gmail.com](mailto:mzavgorodnia@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9190-6403>

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна

## МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

---

*Проаналізовано довоєнний і повоєнний стан промислового розвитку країн Європи, Азії і Африки, які переживали війни й конфлікти у ХХ—ХХІ ст. Розглянуто наслідки імплементації макроекономічної політики і заходів, спрямованих на підтримку промисловості й бізнес-клімату. Визначено роль держави і між-*

Ц и т у в а н н я: Дейнеко Л.В., Ципліцька О.О., Кушніренко О.М., Гахович Н.Г., Завгородня М.Ю. Міжнародний досвід повоєнного відновлення промисловості. *Економіка України*. 2023. № 6. С. 23—52. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.06.023>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

*народних організацій у стимулюванні трансформаційних процесів у промисловому секторі країн світу в повоєнний період. Виокремлено інституційні імпульси і бар'єри у формуванні стратегічної лінії розвитку промисловості держав — учасниць збройних конфліктів і воєн.*

**Ключові слова:** *інституційні трансформації; макроекономічна стабілізація; повоєнна реконструкція; промисловість; «план Маршалла»; національна програма відновлення.*

---

Умови повоєнного промислового відновлення мали значні відмінності й особливості в різних країнах і в різні періоди часу. Вони залежали від багатьох чинників, зокрема: стану економіки і рівня індустріального розвитку; масштабів і характеру втрат; доктрин повоєнного відновлення, які визначали ключові інструменти й механізми промислових політик країн; способів і напрямів використання іноземної допомоги. Значущими були й інституційні чинники, які стосувалися зміни державного устрою і владних сил, нової моделі економічної системи, переосмислення ціннісних орієнтирів суспільства. Спираючись на досвід повоєнного відновлення промисловості в зарубіжних країнах, можна виокремити як успішні, так і невдалі підходи, заходи та інструменти, що були використані. Отримані уроки допоможуть сформулювати ефективну політику промислового відродження України й уникнути помилок, яких припустились інші держави.

Отже, **мета статті** — узагальнити досвід, напрями і зміст політики повоєнного відновлення промисловості в різних країнах світу, виявити позитивні й негативні наслідки прийнятих урядами держав рішень для середньо- і довгострокового промислового розвитку, розкрити залежність результативності задіяних інструментів від масштабів державного втручання в процеси повоєнного відновлення, висвітлити можливості використання позитивного досвіду в повоєнній розбудові України.

У даному аналізі представлено 18 країн, що переживали воєнні події. За географічним чинником їх можна поділити на західноєвропейські країни, що відновлювалися після Другої світової війни; східноєвропейські країни соціалістичного табору, що відновлювалися після Другої світової війни; Балканські країни, що мали воєнні конфлікти наприкінці ХХ — початку ХХІ ст.; азійські країни, що брали участь у Другій світовій війні та інших воєнних конфліктах у другій половині ХХ ст.; інші країни світу, які потерпали від збройних конфліктів і воєн.

Поряд з програмами безпосереднього відновлення економіки і промисловості, нами також проаналізовано програми подальшої макро-стабілізації і розвитку промисловості в окремих країнах, які певною мірою відображають тривалість шляху промислової відбудови і модернізації та формують особливий і повчальний досвід для повоєнного відродження промисловості України.

## **ПОЛІТИКА ПРОМИСЛОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

За результатами Другої світової війни Франція, ФРН, Бельгія і Фінляндія зазнали руйнувань промислової інфраструктури різних ступенів. У цих країнах війна спричинила загострення економічних проблем, які розпочалися ще в 1930-х роках унаслідок світової економічної кризи. Але реакції країн на дію сукупності цього і воєнно-політичних чинників були конструктивними, що дозволило і тим країнам, які сплачували репарації (ФРН, Фінляндія), відновити і реструктурувати промисловий сектор. Важливу роль, хоча щодо неї і досі тривають суперечки серед науковців, відіграла допомога країнам за «планом Маршалла», від якої Фінляндія і східноєвропейські країни радянського табору вимушено відмовилися. Поряд з «планом Маршалла», країни розробляли національні програми відновлення, що реалізовувалися з різним ступенем успішності, але в цілому дозволили досягти синергійного ефекту. У відродженні промислового сектору важливу роль відіграла не лише політика, спрямована на реформування промисловості, але й сукупність заходів для забезпечення макроекономічної стабільності — грошово-кредитні, фінансові й податкові. Більш детальний опис програм відновлення промисловості, інструментів їх реалізації, позитивних і негативних результатів подано в табл. 1.

Запроваджена США Європейська програма відновлення (так званий «план Маршалла») стала важливим, а для деяких країн — ключовим інструментом фінансування економічних і політичних перетворень у повоєнній Європі. Американська допомога надходила в різних формах: безоплатна в доларовому еквіваленті, у товарній продукції, але більша частина — у вигляді кредитів. З 3 квітня 1948 р. по 30 червня 1951 р. її загальна сума сягнула близько 17 млрд дол. Розподіл відбувався відповідно до дефіциту платіжного балансу кожної країни: понад 50 % допомоги одержали три країни — Велика Британія (25 %), Франція (20 %) і ФРН (10 %). Програма в цілому сприяла відродженню глобальних торговельних відносин і формуванню європейської єдності, а також союзницьких відносин із США. «План Маршалла» мав вплив на контури воєнних і політичних подій кінця 1940-х — початку 1950-х років, у тому числі процесів деколонізації Франції, Нідерландів і Бельгії, що негативно позначилося на економіці цих країн, та війну в Кореї, яка забезпечила воєнно-промисловими замовленнями деякі країни Європи і поставила на порядок денний питання про переозброєння Західної Німеччини.

Водночас значний прогрес у промисловому відродженні забезпечили і національні програми. Кожна країна формувала міцний потенціал промисловості у свій власний спосіб: Франція — за рахунок державно-монополістичного капіталізму; ФРН — за рахунок демонополізації, розвитку малого і середнього підприємництва і стимулювання конку-

Таблиця 1. Програми відновлення промислового сектору в країнах Західної Європи після Другої світової війни та їх наслідки

Країна	Специфічні умови, що передували відновленню	Програми і заходи з відновлення та їх зміст
Бельгія	<p><b>Загальний стан економіки:</b> вимушена участь у війні і капітуляція; високий рівень безробіття в довоєнний і воєнний періоди 1931—1945 рр.; значне руйнування промислової інфраструктури; розвинута логістична інфраструктура; висококваліфікована робоча сила</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> незначні пошкодження об'єктів важкої промисловості під час німецької окупації; невисока додана вартість промисловості у ВВП (виробництво напівфабрикатів і комплектуючих)</p>	<p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> «план Маршалла»; кредитна програма від Канади. Кошти за «планом Маршалла» і канадські кредити направлялися на модернізацію промислових районів на півдні країни</p> <p><b>Національні програми і заходи:</b> Митний союз Бенілюкс (обмеження на імпорт промислової продукції, вільний рух капіталів і робочої сили); «Битва за вугілля» (1946) — програма відновлення і модернізації вугільної промисловості; просування промислової продукції на ринки Європи в результаті зростання в повоєнний час попиту на сталь і вугілля, текстиль і залізничну інфраструктуру; диверсифікація експорту за рахунок продажу урану з бельгійської колонії Конго (для розвитку атомних технологій)</p>
<b>Наслідки імплементації програм</b>		
<b>Негативні:</b>		
<p>скорочення темпів промислового відновлення і втрати конкурентоспроможності на європейському ринку в 1950-х роках унаслідок нестачі капіталовкладень; деіндустріалізація Валлонії і посилення регіональних економічних диспропорцій через застарілість технологій видобутку і ресурсоорієнтованість</p>		
<b>Позитивні:</b>		
<p>відновлення довоєнного рівня виробництва вже у 1947 р.; зниження інфляції і різке підвищення рівня добробуту населення</p>		

Фінляндія	<p><b>Загальний стан економіки:</b> ресурсне і промислове виснаження від численних війн початку XX ст.; втрата територій (Карелія, Салла, Петсамо, виходу до Північного Льодовитого океану); скорочення трудових ресурсів унаслідок втрати територій; вимушена (під тиском СРСР) відмова від «плану Маршалла»; виплата репарацій на суму 300 млн дол. у якості фінансових ресурсів для закупівлі сировини і техніки використовувалися позики країн Латинської Америки і США (126 млн дол. за 1945—1948 рр.)</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> поштовхом для економічного відновлення галузей промисловості (деревообробної, паперової, енергетичної) стали ремонтно-відновлювальні роботи</p>	<p><b>Національні програми і заходи:</b> демільтаризація, конверсія ВПК і переобладнання воєнних заводів під виробництво побутових товарів (кулеметні фабрики — під виробництво швейних машин, гарматні заводи — під виробництво запчастин для локомотивів і промислового устаткування); направлення третини державних капітальних видатків на будівельні роботи для забезпечення робочих місць; введення прогресивної шкали оподаткування прибутків і доходів; підтримка приватних інвестицій у капітальне устаткування і створення державних компаній (енергетика, металургія, виробництво мінеральних добрив) за рахунок державних заощаджень (30 % сукупних заощаджень); налагодження тісного державно-приватного партнерства в банківському секторі й сфері регулювання трудових відносин; лібералізація торгівлі</p>
Франція	<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p> <p><b>Позитивні:</b> інтенсивна індустріалізація країни, раніше орієнтованої на сільське і лісове фермерське господарство; вибір європейського вектора розвитку (членство в Раді північних країн ООН у 1955 р., угода з Європейською асоціацією вільної торгівлі 1961 р.); розширення торговельних відносин з Європою</p> <p><b>Загальний стан економіки:</b> падіння ВВП на 25 % за час війни;</p>	<p><b>Негативні:</b> сформувалася висока частка державного сектору, яка в 1980-х роках усе ще становила 18 %</p> <p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> «план Маршалла»</p>

Закінчення таблиці 1

Країна	Специфічні умови, що передували відновленню	Програми і заходи з відновлення та їх зміст
Франція	<p>загубель 200 тис. військових і 400 тис. цивільного населення, депортація сотень тисяч громадян; розвиток економіки за рахунок фінансового сектору; слабе використання промислового потенціалу в довоєнний період</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> скорочення промислового виробництва на 60 %; Пошкодження 195,5 тис. промислових підприємств; усі суднобудівні підприємства, електростанції, 80 % нафтопереробних компаній</p>	<p><b>Національні програми і заходи:</b> реалізація середньострокових загальнонаціональних планів модернізації і розвитку національного господарства (1947—1952 рр. — розвиток державного сектору економіки; 1954—1957 рр., 1958—1961 рр. — підтримка конкурентоспроможності приватних фірм). Інструменти: довгострокові пільгові кредити, механізм зниження тарифів і цін на державні товари й послуги; упровадження індикативного планування (активна регулююча роль до кінця 1960-х років)</p>
ФРН	<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p> <p><b>Позитивні:</b> за 1952—1958 рр. зростання промислового виробництва на 52 %; швидке оновлення основного капіталу; досягнення високої продуктивності праці в промисловості</p> <p><b>Загальний стан економіки:</b> великий державний борг; гіперінфляція; високий рівень безробіття;</p>	<p><b>Негативні:</b> включення коштів за «планом Маршалла» до дохідної частини бюджету та їх «проїдання» на поточні потреби, а не на інвестиції; збільшення частки державного сектору в промисловості (97 % видобутку вугілля, 95 % газовидобування, 80 % електроенергії і авіаційного виробництва, 40 % автомобілебудування); зростання безробіття в 1960-х роках (через надмірну зарегульованість і неадекватне підвищення мінімальної заробітної плати)</p> <p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> «план Маршалла» (60 % коштів направлено в спецфонди для інвестування в техніко-технологічне оновлення промисловості)</p>

<p>економічні реформи для розбудови «соціальної ринкової економіки» під керівництвом однієї команди політиків (ідеолог Л. Ерхард) до 1966 р., що забезпечило послідовність реформ</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b></p> <p>значні довоєнні інвестиції у промисловість; падіння промислового виробництва на 2/3 за час війни</p>	<p><b>Національні програми і заходи:</b></p> <p>податкові стимули для експортерів, уведення прискореної амортизації, зменшення оподатковуваної бази на розмір інвестицій;</p> <p>грошова реформа, що сприяла усталенню внутрішнього попиту і підвищенню конкуренції серед виробників; демонополізація і розвиток малого і середнього бізнесу; створення Європейського платіжного союзу (розширення торгівельних відносин);</p> <p>експортна експансія Німеччини внаслідок політичного тиску США</p>
<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p>	
<p><b>Позитивні:</b></p> <p>швидке відновлення промисловості й вихід на третє місце у світі за обсягом промислового виробництва після США і Великої Британії на фоні від'ємного сальдо грошових потоків за «планом Маршала» і виплаченими репараціями (3,12 млрд дол. надходжень проти 3,4 млрд дол. компенсацій і окупаційних витрат); динамічний розвиток харчової, текстильної, машинобудівної, автомобілебудівної та електротехнічної галузей (індекс промислового виробництва 180% у 1956 р. порівняно з 1936 р.);</p> <p>з 1951 р. Німеччина стала нетто-експортером, поставляючи продукцію для відновлення інших європейських економік</p>	<p><b>Негативні:</b></p> <p>зростання за 1950—1960-ті роки рівня концентрації у важкій промисловості (вугільній, хімічній, авіабудівній, металургійній галузях), що в подальшому викликало значні регіональні диспропорції економічного розвитку</p>

*Джерело:* складено авторками за: [1—8]; Belgium after World War II. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/Belgium/Belgium-after-World-War-II> (дата звернення: 12.03.2023); Петренко А. Уроки послевоенного возрождения. *Українська правда*. 2015. 29 січ. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/petrenko/54cae0be496c/> (дата звернення: 28.03.2023).

рентного механізму; Бельгія — за рахунок реагування на поточні потреби ринку і стимулювання промислових галузей; Фінляндія — за рахунок лібералізації економіки і стимулювання внутрішнього попиту.

Серед переваг упроваджених програм промислового відновлення слід назвати акцент на реструктуризацію і техніко-технологічну модернізацію промислових підприємств, розвиток середньо- і високотехнологічних галузей, створення ґрунтовної бази для досліджень і розробок (ДіР), інфраструктури для трансферу технологій. У Бельгії чільне місце з-поміж чинників повоєнного відновлення займали також розвинутість і диверсифікованість логістичної інфраструктури (портів, залізниць, дорожніх шляхів). Більшість національних програм стикалася з проблемою зростання безробіття внаслідок невваженої соціальної політики, зокрема, у сфері регулювання розміру мінімальної заробітної плати, діяльності профспілок тощо. Країни, які робили ставку на поточні потреби ринку, такі як Бельгія (приклад — видобуток вугілля), мали швидке, але короткострокове зростання, а в майбутньому потерпали від деіндустріалізації через застарілість технологій і обладнання, а також структурні зміни попиту на зовнішніх ринках.

### **ВІДБУДОВА І ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ В СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ, ЩО ВІДНОВЛЮВАЛИСЯ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ Й ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ)**

Східноєвропейські країни відновлювали промисловий сектор під тиском і за кошт СРСР відповідно до принципів соціалістичного розвитку. Проводилася широка націоналізація промислових підприємств, яка разом з тим мала свою специфіку. Так, націоналізація промисловості в Чехословаччині відбулась у формі реквізиції, тобто на компенсаційній основі. Крім того, приватна і колективна власність не були викоренені повністю й зберігались аж до початку ринкових реформ 1990-х років. Таким чином, соціалістичні підвалини економічного розвитку не були впроваджені повною мірою, що дозволило цим країнам ефективніше провести ринкові реформи наприкінці ХХ ст. Також обидві країни, як і Радянський Союз, відмовилися від «плану Маршалла».

Польща зазнала значних втрат промислової інфраструктури і людського капіталу, проте СРСР сприяв швидкому відновленню країни. Зокрема, було прийняте рішення про відбудову столиці — Варшави. Чехословаччина практично не мала втрат у вигляді фізичного руйнування промислових об'єктів, більше того, при окупації її промислові підприємства і шахти продовжували функціонувати весь період війни. Це обумовило і відмінності в повоєнній відбудові обох країн (табл. 2).

Незважаючи на поновлення роботи промислового сектору і пріоритет галузей важкої промисловості в індустріалізації Польщі й Чехо-



Таблиця 2. Заходи і особливості відновлення промисловості в Польщі й Чехословаччині після Другої світової війни

Країна	Специфічні умови, що передували відновленню	Програми і заходи з відновлення та їх зміст
Польща	<p><b>Загальний стан економіки:</b> величезні людські втрати під час Другої світової війни; економічні збитки від руйнувань понад 30 % довоєнного ВВП</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> суттєві руйнування промислової інфраструктури (на 90 % у Варшаві)</p>	<p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> поставки СРСР нового промислового устаткування і розширення торговельних відносин з країною</p> <p><b>Національні програми і заходи:</b> перший план (1947—1949 рр.) — «Трирічний план економічного відновлення» — орієнтувався на інтенсивну індустріалізацію і відновлення зруйнованого господарства, підвищення життєвого рівня працівників, закладення основ соціалістичного розвитку, націоналізацію промисловості; Другий план (1950—1955 рр.) — «Шестирічний план розвитку економіки Польщі» — фокусувався на традиційних галузях важкої промисловості: металургії, хімічній промисловості, суднобудуванні. План піддавався частим змінам, але поставлених цілей досягнуто не було</p>
Чехословаччина	<p><b>Позитивні:</b> підвищення зайнятості й продуктивності праці в промисловості; дострокове досягнення цілей відповідно до «Трирічного плану економічного відновлення»; швидке зростання промислового виробництва на одну особу (в 1949 р. — у 2,5 разу порівняно з 1946 р.)</p> <p><b>Загальний стан економіки:</b> часті територіальні зміни в державі; високий рівень індустріалізації; згода на окупаційний режим фашистської Німеччини</p>	<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p> <p><b>Негативні:</b> економічне відновлення відбувалося під домінуючим впливом соціалістичних ідей, що сформувало неефективну економічну систему і забезпечило переважно екстенсивний розвиток промисловості; відсутність орієнтації на структурну перебудову промислового сектору, що призвело до значних дисбалансів у економіці; зниження рівня життя населення</p> <p><b>Національні програми і заходи:</b> Кошицька програма 1945 р. — макроекономічне регулювання економічне регулювання орієнтовані на ринок економіки — була складена демократично налаштованим урядом (до 1948 р.);</p>

Закінчення таблиці 2

Країна	Специфічні умови, що передували відновленню	Програми і заходи з відновлення та їх зміст
Чехословаччина	<p><b>Особливості промислового сектору:</b> продовження функціонування промислового сектору під час Другої світової війни, відсутність фізичних руйнувань промислових об'єктів</p>	<p>з 1945 р. повна націоналізація підприємств добувної, енергетичної і металургійної галузей, часткова націоналізація підприємств інших галузей, зокрема, з кількістю робітників від 150 осіб і більше;</p> <p>дворічний план відновлення і розвитку народного господарства (1947—1948) мав секторальний характер, передбачав поєднання ринкових механізмів й активного державного втручання;</p> <p>п'ятирічний план 1949—1953 рр., спрямований на глибоку структурну перебудову промисловості, технічну реконструкцію всіх галузей економіки, переозброєння армії, підвищення добробуту трудящих, забезпечення незалежності країни від капіталістичного ринку</p>
<b>Наслідки імплементації програм</b>		
<b>Негативні:</b>		
<p>уповільнення економічного зростання і втрата промислової конкурентоспроможності в 1948—1953 рр.;</p> <p>активні інфляційні процеси на початку 1950-х років;</p> <p>секторальний характер планів, відсутність фокусу на регіональному аспекті промислового розвитку;</p> <p>деформація структури словацької промисловості, зростання частки оборонного виробництва;</p> <p>нарощування проблеми продовольства і постачання сировини в галузі переробної промисловості внаслідок колективізації села в 1950-х роках</p>		
<b>Позитивні:</b>		
<p>у 1945—1947 рр. збільшення рентабельності промислових підприємств;</p> <p>зниження рівня безробіття і зростання робочих місць у промисловості;</p> <p>промислове зростання в результаті виходу на ринок збуту країн Ради Економічної Взаємодопомоги і постійність промислових замовлень з 1949 р.</p>		

Джерело: складено авторками за: [9—14]; Economy of Poland. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/Poland/Economy> (дата звернення: 27.01.2023).

словащини, згодом промисловий сектор і економіка країн у цілому зіштовхнулися з усіма недоліками, пов'язаними з плановою економікою і націоналізацією виробництва. Лише ринкові реформи і трансформація економічних систем на початку 1990-х років дозволили їм вийти на новий виток економічного розвитку.

### **ПРОМИСЛОВЕ ВІДНОВЛЕННЯ В БАЛКАНСЬКИХ КРАЇНАХ ПІСЛЯ ВІЙН НАПРИКІНЦІ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ ст.**

Війни на Балканах у 1990-х роках спричинили значні руйнування й економічні збитки (оцінювані в десятки млрд дол.), втрату виробничих потужностей і людських ресурсів і мали результатом глибокий економічний занепад країн регіону. Після їх завершення країни-учасниці пережили фундаментальні й численні трансформації, пов'язані як з переходом до економіки вільного ринку і євроінтеграції, так і з етнополітичними й культурними змінами. Досвід Боснії і Герцеговини та Сербії демонструє, як незавершеність інституційних реформ, слабка залученість держави до формування промислової політики і цілковите покладання на підтримку міжнародних організацій та інших країн протягом двох десятиліть призвели до деіндустріалізації і позначилися на зовнішній торгівлі, державних фінансах, ринку праці й темпах євроінтеграції. Деталізована характеристика стану промисловості цих країн після завершення воєнних подій, імplementовані програми повоєнного відновлення, їх інструменти і результати подано в табл. 3.

Війна на Балканах, що відбувалася на фоні переходу до ринкових засад господарювання, загальмувала прогрес економічних реформ і розтягнула трансформаційні процеси на десятиліття (у 2017 р. Світовий банк оцінював стан ринкових перетворень у країнах Західних Балкан на рівні 1996 р. в малих трансформаційних економіках Східної Європи (7STEEs<sup>1</sup>)). Принагідно зазначимо, що для України також характерна незавершеність інституційних перетворень у напрямі ринкової економіки, однак є підстави припустити, що війна з РФ стане катализатором цих реформ через усунення політичного і корупційного тиску з боку цієї країни, яка намагалася контролювати хід реформ і спрямовувати їх у русло власних інтересів.

Незважаючи на активне залучення міжнародних організацій, таких як Світовий Банк і ЄБРР, ключовим партнером, який всіляко підтримував програми реконструкції і макростабілізації країн Західних Балкан з початку 2000-х років, став Європейський Союз. Унаслідок переходу на ідеологію «горизонтальної» промислової політики з 2000-х років програми ЄС не торкалися промислового сектору безпосередньо (за винятком комунальних послуг і енергетики), але їх заходи справляли значний

<sup>1</sup> Світовий банк відносить до семи малих трансформаційних економік Східної Європи (7STEEs) Болгарію, Хорватію, Естонію, Латвію, Литву, Словацьчину і Словенію.

Таблиця 3. Програми повоєнного відновлення промислового сектору в балканських країнах та їх наслідки

Країна	Специфічні умови, що передували відновленню	Програми і заходи з відновлення та їх зміст
Боснія і Герцеговина	<p><b>Загальний стан економіки:</b> розпад Югославії і розрив ланцюгів створення доданої вартості; значні руйнування промислової, житлової і транспортно-логістичної інфраструктур; суттєві втрати людського капіталу (1,8 млн вимушених переселенців, понад 100 тис. (2,3 % всього населення) загинилих); найбільші сумарні збитки серед воюючих країн у 50—70 млрд дол., не порівнянні з ВВП країни (3,6 млрд дол.)</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> додана вартість промисловості й будівництва в 1995 р. становила понад 25 % ВВП; важливими галузями були автомобіле- і машинобудування, деревообробна, харчова і легка промисловість</p>	<p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> Програма реконструкції країни, розроблена за активної участі міжнародних організацій (Світового Банку, ЄБРР, пізніше — ЄС) у повоєнному відновленні як результат узятих зобов'язань відповідно до Дейтонської угоди 1995 р.; обсяг фінансування — 5 млрд дол. (1996—1999 рр.), 82 % з яких — гранти і безповоротна фінансова допомога; Пакт стабільності для Південно-Східної Європи (1999 р.), ініційований ЄС, що містив розділ “Економічна реконструкція, розвиток і кооперація” і передбачав створення зон вільної торгівлі, розвиток інфраструктури, міжнародного транспортного сполучення, дерегулювання, стимулювання розвитку приватного сектору тощо; програма «Допомога громаді для реконструкції, розвитку і стабілізації» (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation — CARDS) 2001 р. від ЄС, спрямована на фінансову підтримку участі в програмі «Процес стабілізації та асоціації» (Stabilisation and Association Process — SAP), що передбачала регіональне співробітництво, налагодження торговельних відносин і створення зони вільної торгівлі</p>
	<p><b>Позитивні:</b> часткове відновлення промислової інфраструктури; прогрес у сфері поводження з відходами</p>	<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p> <p><b>Негативні:</b> лише 3 % від міжнародної допомоги було направлено на відродження промислового сектору, який не став фокусом повоєнного відновлення через низьку залученість уряду до прийняття рішень, обмеженість ресурсів, встановлені донорами пріоритети для допомоги; 60 % промислової та цивільної інфраструктури не відновлено до цього часу; скорочення переробного сектору промисловості та його реструктуризація в бік низько- і середньотехнологічних галузей; зростання тіньового сектору економіки</p>

Сербія	<p><b>Загальний стан економіки:</b>                  відділення територій і збройні конфлікти;                  міжнародна ізоляція країни, торговельна блокада та інші запроваджені санкції;                  суттєві військові витрати;                  значний приплив біженців;                  зростання безробіття і гіперінфляція;                  низький рівень заощаджень у економіці (12—14 % ВВП)</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b>                  фізичне руйнування промислових об'єктів і падіння промислового виробництва на 70 %;                  націоналізація у 1990-х роках збиткових промислових підприємств</p>	<p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b>                  програма ЄС SAP, що передбачала регіональне співробітництво, налагодження торговельних відносин і створення зони вільної торгівлі (2000 р.);                  програма CARDS 2001—2006 рр. від ЄС, спрямована на фінансову підтримку участі в програмі SAP</p> <p><b>Національні програми і заходи:</b>                  ліберальна проринкова політика, орієнтована на лібералізацію цін і зовнішньої торгівлі, приватизацію компаній і банків, залучення приватних інвестицій у виробництво з високою експортною квотою, реалізацію великих інфраструктурних проєктів; прийняття Закону про конкуренцію (2005 р.), створення Комісії з питань конкуренції (2006 р.);                  реструктуризація 550 підприємств державної власності (з 2006 р.) і продаж збиткових промислових підприємств іноземним інвесторам</p>
<b>Наслідки імплементації програм</b>		
	<p><b>Позитивні:</b>                  досягнення високих темпів економічного зростання у 2000—2008 рр.;                  швидке промислове зростання як результат інституційних реформ і ліберальної проринкової політики з середини 2000-х років по 2008 р. (5 % на рік — переробна, 6,5 % на рік — добувна)</p>	<p><b>Негативні:</b>                  недоінвестування в промисловість через направлення основної маси інвестицій у сферу послуг (банки, телекомунікації, нерухомість, торгівля), відсутність підтримки технологічної модернізації та деіндустріалізація (скорочення частки промисловості на 10 % з 1995 по 2005 р.);                  неефективність антимонопольного законодавства та інституцій;                  нестійкість результатів відновлення і заснованої на політичній моделі зростання в умовах економічної кризи 2008 р.;                  зростання рівня безробіття</p>

*Джерело:* складено авторками за: [15; 16]; Богдан Т. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан. *Бізнес Цензор*. 2022. 01 квіт. URL: [https://biz.censor.net/columns/3330248/pislyavoeyenna\\_vidbudova\\_uroky\\_z\\_dosvidu\\_balkan](https://biz.censor.net/columns/3330248/pislyavoeyenna_vidbudova_uroky_z_dosvidu_balkan) (дата звернення: 19.02.2023); Повоєнний досвід відновлення доквілля Боснії і Герцеговини. Аналітична записка. *Екологія. Правао. Людина*, 2022. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/povoeyennyj-dosvid-vidnovlennya-dovkillya-bosniyi-i-gercegoviny/#> (дата звернення: 05.03.2023); Indicators. *The World Bank*, 2023. URL: <https://data.worldbank.org/indicator> (дата звернення: 11.02.2023).

опосередкований вплив через реформування інституцій і зміну бізнес-середовища. Серед основних бар'єрів, що гальмували промисловий розвиток на повоєнних Балканах, слід зазначити відсутність заходів державної політики, спрямованих на підвищення диверсифікації промислового сектору за рахунок середньо- і високотехнологічних галузей. Як наслідок, у економіці цих країн не сформувався внутрішній інвестиційний ресурс і не забезпечувалася довгострокова підтримка економічного зростання.

### **ПОЛІТИКА ПОВОЄННОЇ ПРОМИСЛОВОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В АЗІЙСЬКИХ КРАЇНАХ У II ПОЛОВИНІ ХХ ст.**

Більшість азійських країн здійснила революційні перетворення в промисловому секторі після Другої світової війни і досягла надзвичайних темпів економічного зростання вже у 1980-х роках, які тривали аж до азійської кризи 1997 р. Залученість до воєн і політичних конфліктів у 1940—1970-х роках, а також світова нафтова криза гальмували процеси промислового відновлення і модернізації. Однак лібералізація торгівлі (після тривалого періоду «вирощування» і захисту нових галузей і підприємств), відкритість прямим іноземним інвестиціям (які надходили на найвигідніших для країн умовах) і висока роль держави допомогли економікам країн «азійського дива». Особливо можна виокремити Японію, яка змогла збільшити капіталовкладення в цивільні галузі завдяки скороченню воєнних витрат і впровадженню «плану Маршалла». Інші азійські країни, які пережили періоди надшвидкого наздоганяючого розвитку і перетворилися на «нові індустріальні економіки», за підтримки Японії, США і міжнародних організацій перейшли до промислової модернізації у середині II половини ХХ ст. Промислова політика, яка забезпечила «японське економічне диво», реалізовувалась у декілька етапів (табл. 4).

До війни Японія динамічно розвивалась і модернізувала різноманітні сфери життя, у тому числі промислове виробництво, мала всі ознаки наздоганяючого економіки США і Великої Британії розвитку. Поразка в Другій світовій війні відкинула економіку назад: у 1945 р. рівень ВВП на одну особу становив лише 47 % від рівня 1940 р. Відродженню японської промисловості сприяли доктрина Есіда (комплекс економічних реконструкцій і розвиток країни як нації, її головною метою стала економія на воєнних витратах) і план «подвійного доходу» Ікеди (подвоєння доходів і покращення рівня життя робітників) [18]. У період повоєнного відновлення середньорічний темп зростання економіки становив 7,1 %, що дозволило повернутися до довоєнної траєкторії наздоганяючого розвитку.

До 1960-х років промислова політика мала виражений секторальний характер і спрямовувалась на техніко-технологічну модернізацію. Законом про сприяння раціоналізації ведення бізнесу (1952 р.) вводилася спеціальна схема амортизації обладнання. Пізніше промислова політика перейшла до координації діяльності приватного сектору і лібералізації. По-

Таблиця 4. Промислова політика повоєнного відновлення Японії

Характеристика	I етап (1945—1950)	II етап (1950—1960)	III етап (1960—1970)	IV етап (1970 — донині)
Спрямування політики	Пріоритетне виробництво	Раціоналізація виробництва	Державно-приватна координація	Довгострокове планування
Система регулювання	Прямий контроль	Непрямий контроль	Лібералізація	Лібералізація
Заходи	Раціональний розподіл сировинних матеріалів Капіталовкладення у відновлення Субсидії для підтримки рівня цін Контроль над цінами Нормування імпортованих матеріалів	Фінансування Податкові пільги	Координація інвестицій і виробництва Координація цін Злиття і реорганізація Стимулювання машинобудування і електронної промисловості	Консультативні ради
Ключові галузі	Вугілля, залізо і сталь	Залізо і сталь, енергетика, морський транспорт	Залізо і сталь, хімія (синтетичні волокна), нафтохімія і нафтопереробка, машини і електроніка	Високі технології

Джерело: [17, с. 45].

чинаючи з 1970-х років пріоритетом також стало стимулювання розвитку високотехнологічних галузей (машинобудування і електроніки). Потужним джерелом зростання виступив трансфер передових технологій з розвинутих країн. З 1950 по 1971 р. Японією було придбано 15 тис. патентів і ліцензій (переважно американських). У традиційних галузях відбувся перехід до виробництва інноваційної продукції: у хімічній промисловості — до «тонких» хімікатів, у керамічній — до «тонкої» кераміки, текстильна промисловість інтегрувалась у світову індустрію моди. Успішній реалізації планів промислового відновлення сприяли довіра між владою і суспільством, створення фінансових інститутів розвитку (Японського банку розвитку, ЕкІм Банку, Кредитної корпорації для малого і середнього бізнесу), розпуск дзайбацу і підтримка конкуренції<sup>2</sup>.

Приклад країн Східної Азії характеризує «азійську модель» розбудови промисловості, основними елементами якої були стимулювання іноземного інвестування, створення спеціальних зон з пільговими режимами оподаткування, будівництво індустріальних парків і створення промислових кластерів, визначення пріоритетних галузей економіки та їх активна державна підтримка. У фазу повоєнного відновлення такі країни, як Малайзія, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам, Республіка Корея, Китай, і зокрема територія Тайваню, увійшли з різних стартових позицій. Масштабні руйнування фізичної інфраструктури відбулись у В'єтнамі, Сінгапурі, Південній Кореї, у столиці Таїланду. В'єтнам, Південна Корея вже мали певні успіхи в розбудові інфраструктури і промислового комплексу. Водночас у Китаї, і зокрема на території Тайваню, переважало аграрне виробництво. Усі країни постраждали від виснаження ресурсів, загибелі значної кількості населення, особливо Південна Корея. Однак саме останній вдалося здійснити «диво на річці Ханган», яке за своїми масштабами перевершило результати економічної модернізації деяких інших азійських країн завдяки політичній волі керівництва країни, менталітету корейського народу та його цінностям, що базуються на конфуціанській етиці й моралі, інтеграції Південної Кореї у світову економічну систему і допомозі від країн (в основному, Японії і США), а також міжнародних фінансових структур<sup>3</sup>.

Більшість країн тривалий час переживала воєнно-політичну нестабільність. У цих умовах реальне повоєнне відновлення в них розпочалося в 1960—1990-х роках. Протягом даного періоду промислова політика сполучала або чергувала стратегії імпортозаміщення (переважно на ранніх етапах повоєнного відновлення) і експортної орієнтації (табл. 5).

<sup>2</sup> В Україні відсутність власних інститутів розвитку (банку розвитку) і кредитна дисфункціональність банківської системи можуть стати одним з чинників гальмування промислового відродження, а покладання надій лише на зовнішні ресурси, як показав досвід інших країн, не здатне забезпечити довгострокових ефектів.

<sup>3</sup> «Чудо на річці Ханган»: як зруйнована війною Південна Корея стала провідним центром інновацій у 21 столітті. *Economist UA*. 2022. 14 вер. URL: <https://economistua.com/chudo-na-richtsi-hangan-yak-zrujnovana-vijnoyu-pivden-na-koreya-stala-providnim-tsentrom-innovatsij-u-21-stolitti/> (дата звернення: 15.02.2023).



Таблиця 5. Експорторієнтована (ЕО) та імпортозаміщувальна (ІЗ) промислова політика в країнах Азії

Країна (територія)	1960—1969	1970—1979	1980—1995
В'єтнам	<b>Перша фаза ІЗ:</b> приладобудування, машинобудування	<b>ЕО:</b> вільні економічні зони (1979)	<b>ЕО:</b> промислові парки (1991—1995); експортно-виробничі зони (1991)
Малайзія	<b>Перша фаза ІЗ:</b> споживчі товари (1968); Закон про залучення інвестицій (1968)	<b>ЕО:</b> зони вільної торгівлі (1971)	<b>Друга фаза ІЗ:</b> підприємства важкої промисловості (1980) — цементна, сталеливарна, автотранспортна, хімічна промисловість <b>ЕО:</b> Закон про стимулювання інвестицій (1986) — дозвіл на 100 % власність для іноземних компаній
Таїланд	<b>Перша фаза ІЗ:</b> легка промисловість (1960)	<b>ЕО:</b> Закон про залучення інвестицій (1972) Друга фаза ІЗ + ЕО: галузі важкої промисловості (проблеми міжній капітальні товари), особливі експортні зони (1979)	<b>ЕО:</b> дозвіл на 100 % власність для іноземних компаній (1983)
Республіка Корея	<b>Перша фаза ІЗ:</b> споживчі товари (цукор, добри-ва, прядіння, цемент та ін.) (1962) <b>Друга фаза ІЗ:</b> промислові товари	<b>Друга фаза ІЗ:</b> важка і хімічна промисловість (1972) <b>ЕО:</b> розвиток знанневих та інформаційних галузей	<b>ЕО:</b> період дозрівання; економічний бум «трьох мінімумів» спричинив зростання експорту (1986)

Закінчення таблиці 5

Країна (територія)	1960—1969	1970—1979	1980—1995
Республіка Корея Тайвань (Китай)	<p><b>ЕО:</b> споживчі товари (1968)</p> <p><b>ЕО:</b> Таосюн (1965); прядіння; особливі експортні зони</p>	<p><b>Друга фаза ІЗ:</b> важка і хімічна промисловість (1976)</p> <p><b>ЕО:</b> Постанова про заохочення інвестицій (1970)</p>	<p><b>ЕО:</b> розвиток капітало- і технологічно містких галузей, підтримка експорту малого і середнього бізнесу; заохочення припливу іноземних інвестицій у окремі галузі</p>
Сінгапур	<p><b>Перша фаза ІЗ:</b> Закон про створення індустріального парку Джуронг (1967)</p> <p><b>ЕО:</b> Закон про заохочення економічної експансії (1967)</p>	<p><b>ЕО:</b> капітало- і технологічно місткі підприємства; електрична і важка промисловість (1974)</p>	<p><b>ЕО:</b> політика подвоєння доходу (1979); збільшення частки сектору з високою доданою вартістю (невиробнича сфера)</p>

*Джерело:* складено авторками за: [17; 19—29]; AISDL. Economic History of Vietnam. *OSF Preprints*. 2021. Jan 01. <https://doi.org/10.31219/osf.io/3bgwq>; The Postwar Development of the Republic of Vietnam: Policies and Programs. Joint Development Group. March 1969. 630 p. URL: [https://pdf.usaid.gov/pdf\\_docs/PNABJ230.pdf](https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABJ230.pdf); Thailand: Industrialization and economic catch-up. Country diagnostic study. Asian Development Bank, 2015. 77 p. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/178077/tha-industrialization-econ-catch.pdf>

На початку повоєнного відновлення уряди країн прагнули відбудувати зруйновані промисловість та інфраструктуру, а деякі (зокрема, Китай) — також спровокувати амбітну індустріалізацію. Тривалість шляху повоєнного відновлення і модернізації промисловості Китаю [30; 31; 32] є результатом авторитаризму, який панував у 1950-х роках і просувався Мао Цзедунем. Попри значні капіталовкладення у важку промисловість у 1953—1957 рр. і певні успіхи прискореної індустріалізації, другий план «Великий стрибок» призвів до економічного занепаду країни. Економічний розвиток пізніше гальмувала й «культурна революція» 1966—1976 рр. Лише з 1978 р. політика Ден Сяопіна, яка передбачала реформування сільськогосподарського виробництва і залучення інвестицій, значною мірою сприяла промислому зростанню. Велику роль відіграли спеціальні економічні зони (СЕЗ) і правила, за якими іноземних інвесторів заохочували не тільки виробляти, а й реалізовувати продукцію на території Китаю. Ключовими факторами успішності СЕЗ стали преференційні податкові режими, якісна логістика і грамотна валютна політика. У результаті в 1981—1985 рр. темп зростання був одним з найвищих за всю повоєнну історію Китаю.

Таким чином, контури політики промислового відродження в Східній Азії обумовлювалися, з одного боку, секторальним впливом для диверсифікації промисловості, а з іншого — лібералізацією торгівлі через створення спеціальних економічних зон. У цілому досвід повоєнного відродження цих країн дозволяє виокремити такі особливості.

1. Більшість країн АСЕАН успішно використовували зони експортно-виробничого типу, пропонуючи пільговий режим для залучення прямих іноземних інвестицій, однак азійська криза 1997 р. викрила недоліки цього інструменту, які полягали в необхідності забезпечення підвищення якості людських ресурсів.

2. Фінансова допомога США та іноземних організацій забезпечила азійські країни, особливо Південну Корею і Японію, необхідним ресурсом для початку відновлення.

3. Формування експортоорієнтованої моделі національних економік Азії і створення переваг для залучення іноземного капіталу наприкінці ХХ ст. вивели ці країни в авангард регіонального й глобального промислового розвитку. Глобалізація економіки показала значні переваги відкритого ринку і лібералізації торгівлі.

4. Зміцнення міжнародної конкурентоспроможності є неможливим без розвитку високотехнологічного сектору і збільшення валової доданої вартості промисловості.

5. Постійне підвищення якості людського капіталу, залучення кваліфікованої робочої сили в промислове виробництво забезпечують довгострокові переваги в міжнародній торгівлі.

6. Центральні уряди відігравали вирішальну роль у японській, китайській і в цілому азійській стратегіях промислового розвитку й зростання.

Таблиця 6. Програми відновлення промислового сектору в Ізраїлі та Єгипті

Країна	Специфічні умови, що передували відновленню	Програми і заходи з відновлення та їх зміст
Ізраїль	<p><b>Загальний стан економіки:</b> участь у війнах і конфліктах протягом десятиліть; непостійність постачання зброї союзниками; розвинута науково-дослідницька та інноваційна інфраструктура; екстенсивний розвиток до 1980-х років; значний вплив людського капіталу внаслідок еміграції висококваліфікованих фахівців з країн колишнього СРСР</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> первинним капіталом для промислового розвитку стали репарації, що виплачувалися Німеччиною в 1953—1965 рр.</p>	<p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> програми міжнародної наукової кооперації з ЄС (Сьома рамкова програма ЄС 2007—2013 рр., «Горизонт — 2020» тощо)</p> <p><b>Національні програми і заходи:</b> з 1980-х років запроваджено доктрину вільного ринку, в основі якої лежить економіка інновацій; заходи економічної дипломатії, у тому числі вступ у 2010 р. до ОЕСР, що сприяли припливу інвестицій; лібералізація торгівлі шляхом зниження мит, прийняття міжнародних стандартів і покращення внутрішнього правового середовища для промислового бізнесу; численні програми стимулювання інноваційного розвитку промислових технологій та ІКТ (як на пряму експортної орієнтації), розбудови екосистеми для технологічного трансферу; протекціонізм щодо високотехнологічних секторів</p>
Єгипет	<p><b>Позитивні:</b> висока боєздатність країни, розробка озброєння високого технологічного рівня; світове лідерство в експорті авіаційного обладнання і безпілотників, технологій у сфері електроніки і зв'язку; значні обсяги інвестицій у промисловість</p> <p><b>Загальний стан економіки:</b> відсутність сформованої моделі розвитку; ключові сектори — туризм і виробництво сировинної продукції;</p>	<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p> <p><b>Негативні:</b> більша частка промислового виробництва все ще припадає на низькотехнологічні сектори; низька продуктивність праці в традиційних галузях промисловості</p> <p><b>Програми зарубіжних партнерів:</b> Рамкова угода зі Світовим Банком про партнерство країн (Country Partnership Framework — CPF) 2015—2019 рр. для поліпшення управління реформами, що передбачала кредитні ресурси від МБРР, Міжнародної</p>

<p>нерівномірність економічного зростання до революції 2011 р.; висока (до 2/3 ВВП) частка неформальної економіки; швидкий приріст населення і високий рівень бідності (25 % у 2010 р.)</p> <p><b>Особливості промислового сектору:</b> закриття багатьох промислових підприємств унаслідок революційних подій, однак на фоні занепаду інших видів економічної діяльності нафтохімічний і переробний сектори мали найкращі показники; мілітаризованість промислового виробництва</p>	<p>фінансової корпорації на розвиток проєктів у сфері енергетики і захисту довкілля, розбудови транспортної інфраструктури, інфраструктури водопостачання і водовідведення, розбудову галузей переробної промисловості тощо;</p> <p>зовнішні запозичення для покриття витрат на макроекономічну стабілізацію (МВФ, облігації зовнішньої державної позики, кредити арабських країн)</p> <p><b>Національні програми і заходи:</b> Програма економічних реформ (Economic Reform Programme — ERP) 2016 р., що базувалася на теорії «великого поштовху» і передбачала реалізацію національних мегапроєктів як ключа до економічного зростання; стратегія «Бачення Єгипту 2030» (Egypt Vision 2030), що охоплює питання сталого розвитку промисловості й скорочення викидів парникових газів у енергетичному секторі, добувній галузі, нафтогазовій промисловості</p>
<p><b>Позитивні:</b> розпочато низку великих промислових проєктів: будівництво АЕС «Ель-Дабаа» (2017 р.), Новий Каїр — місто «майбутнього» (будівництво більше десятка заводів), Новий Суецький канал, проєкт будівництва промислової зони в районі Суецького каналу (обсяг інвестицій 80 млрд дол.); підвищення кредитного рейтингу країни; прискорення розвитку будівництва і переробної промисловості</p>	<p><b>Наслідки імплементації програм</b></p> <p><b>Негативні:</b> зростання зовнішнього боргу і високий рівень інфляції; високий рівень безробіття і бідності; домінування великих приватних підприємств над малими і середніми, які більшою мірою є тіньовим бізнесом; збитковість, неефективність і висока імпортозалежність підприємств оборонно-промислового комплексу; відсутність структурних реформ; хронічне недоінвестування в ДіР і нові технології (0,6 % ВВП у 2019 р.)</p>

*Джерело:* складено авторками за: [33; 34]; Вишняков О. Скільки Ізраїль витрачає на війну і скільки вона коштуватиме нам. *Економічна правда*. 2021. 14 груд. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/12/14/680652/> (дата звернення: 02.04.2023); Книпп К., Гурков А. Економіка Єгипта: більшої потенціал и высокие риски. *Deutsche Welle*. 2013. 09 іюл. URL: <https://www.dw.com/ru/экономика-египта-большой-потенциал-и-высокие-риски/a-16937285> (дата звернення: 04.04.2023); Harding H. Analysis: Egypt's economy five years after the revolution. *Middle East Eye*. 2016. Dec 03. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/analysis-egypts-economy-five-years-after-revolution> (дата звернення: 02.04.2023).

## **ІЗРАЇЛЬ І ЄГИПЕТ: ДВА ПІДХОДИ ДО ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСИ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ**

Досвід політики промислового відновлення країн, що були і продовжують перебувати в стані війни або збройного конфлікту (ідеться, зокрема, про Ізраїль і Єгипет), може бути корисним для формування плану повоєнної відбудови економіки за сценарію переходу від активної фази війни до пасивної — періодичних короткочасних нападів з боку агресора з руйнуванням воєнної, цивільної і промислової інфраструктур. Такий сценарій розвитку подій є цілком вірогідним для України.

Ізраїль щороку змушений витратити на воєнні потреби від 6 до 16 % ВВП. Це кошти, які могли б мати інше призначення, тобто направлятися на соціально-економічний розвиток держави. Ізраїлю довелося розбудувати воєнно-промисловий комплекс, що включає повний цикл виробництва — від досліджень і розробок до серійного виготовлення продукції. Разом з тим за 1960—2020 рр. ВВП Ізраїлю збільшився в 17 разів<sup>4</sup>. Отже, якщо Україна опиниться в ситуації перманентного воєнного конфлікту з агресором, промисловість також має бути переорієнтована на забезпечення постійних воєнних і пов'язаних з ними потреб.

Єгипет має схожий з Україною бізнес-клімат з невикореною корупцією і значною тінізацією економіки, занепадом промислового виробництва, початком шляху діджиталізації держави й економіки. Країна протягом II половини ХХ ст. потерпала від воєнно-політичної та соціальної нестабільності, включаючи недавню революцію 2011 р., кровопролитні війни 2011—2013 рр. і їх важкі для економіки наслідки. Разом з тим промисловість Єгипту приваблює інвесторів через великий внутрішній ринок і вигідне географічне положення. Єгипет, радше, є прикладом країни, яка має значний промисловий потенціал, але так і не змогла повноцінно його реалізувати внаслідок слабкого просування реформ, відсутності політичної волі й прогресивного бачення моделі економічного розвитку.

Детальні характеристики економічної політики повоєнного відновлення цих країн наведено в табл. 6.

Між Ізраїлем і Єгиптом існує значний технологічний розрив. Країни, які рухаються в промисловому розвитку з різною швидкістю і за різними векторами, але стикаються з воєнною агресією, демонструють і кардинально відмінні результати повоєнного відновлення: успішні — Ізраїль, малоуспішні — Єгипет. Розбудова науково-інноваційного потенціалу стала одним з ключових чинників промислового успіху Ізраїлю, а створена інноваційна екосистема, попри мілітаризацію промислового виробництва, дозволяє активно конвертувати воєнні технології

---

<sup>4</sup> Indicators. *The World Bank*, 2022. URL: <https://data.worldbank.org/indicator> (дата звернення: 11.02.2023).

у цивільні. Причиною гальмування економічних реформ у Єгипті є «інституційні пастки» економічної системи, які навіть за участі міжнародних організацій країна досі не може подолати.

## **ВИСНОВКИ**

Розглянутий досвід повоєнного промислового відновлення продемонстрував безліч підходів, які відповідали конкретним історичним умовам і враховували особливості конкретної економічної системи. Однак у цілому він дозволяє окреслити ключові моменти, які слід брати до уваги при формуванні стратегії повоєнного відновлення України.

1. Здійснювати контроль над зовнішніми і внутрішніми запозиченнями, які несуть ризики негативного впливу на промисловий експорт через механізм ревальвації національної валюти, що стало проблемою для залучених до «плану Маршалла» європейських економік (Франції, Німеччини, Фінляндії). Брати активну участь у визначенні напрямів їх використання, як це робили Німеччина і Японія. Разом з тим для країн Балканського півострова (Боснії і Герцеговини, Сербії) слабка залученість урядів до розподілу коштів призвела до деіндустріалізації їх економік.

2. Враховувати обмеженість і повільність припливу прямих іноземних інвестицій в умовах високоризикованого ділового середовища, особливо в слабкі сектори (Боснія і Герцеговина, Сербія).

3. Підвищувати інституційну спроможність державних інституцій у формуванні стратегічних орієнтирів промислового відновлення, промислової політики і підготовки планів їх реалізації, що успішно продемонстрували країни Західної Європи, зокрема Німеччина і Франція, а також Східної Азії на етапах промислової модернізації, але що стало викликом для таких країн, як Єгипет, країни колишньої Югославії, Бельгія. Добиватися хоча б часткової самостійності у виборі напрямів і структури фінансування економічного відновлення, чого не вистачило для промислового піднесення в Боснії і Герцеговині.

4. Активізувати державне втручання на початкових етапах промислового відновлення промислового сектору (захист нових галузей, створення додаткових стимулів для інвесторів і бізнесу), що було успішно реалізовано азійськими країнами — В'єтнамом, Південною Кореєю, Таїландом, Японією. При цьому слід запобігати розширенню державного сектору економіки, що створило перепони для технологічного розвитку промисловості й посилення її економічної ефективності (приклади — Польща, Чехословаччина після Другої світової війни, Фінляндія, Франція, Сербія).

5. Більшість країн залучалася до міжнародних торговельних угод і лібералізувала зовнішню торгівлю вже після фази розвитку імпортозаміщення в промисловості й «вирощування» конкурентоспроможних галузей (країни Східної Азії). Україна вже є учасником низки міжнародних договорів, які накладають обмеження на державну підтримку

промислового розвитку, тому їй доцільно отримати тимчасове звільнення від виконання цих умов на період відродження внутрішнього виробничого і експортного потенціалів промисловості. Проте слід зважати на те, що очікуваний ефект від цього може бути забезпечений лише за умови висококваліфікованого і неупередженого управління у сфері розподілу стимулюючих ресурсів на основі прозорих критеріїв, як це було в Японії, Південній Кореї і Тайвані (Китай).

6. Створення національних гігантів — великих промислових підприємств або проєктів мало обмежену ефективність у короткостроковому періоді (Єгипет). Підтримка зростання повинна проводитись, у першу чергу, на основі стимулювання малого і середнього бізнесу (як це продемонстрували Франція наприкінці 1950-х — початку 1960-х рр., Німеччина і Японія). Великі промислові підприємства також відіграють позитивну роль у відновленні, але переважно в результаті налагодження стратегічного партнерства із зарубіжними компаніями через посилення впливу на глобальні ринки (Франція, Японія, Південна Корея, Китай).

7. Пріоритети галузевої реструктуризації промисловості мають формуватися з урахуванням аналізу динаміки світових ринків і технологічного форсайту на кшталт передових азійських економік (Японія, Південна Корея, Тайвань (Китай)).

Урахування цих уроків міжнародного досвіду дозволить сформулювати основу не лише для повоєнного відновлення, але й для довгострокового економічного зростання, яке залежить від створення сприятливих умов для промислового виробництва. Досягненню цих цілей сприятиме розробка стратегічних планів і «дорожніх карт» щодо формування стійких виробничих систем на основі успішного зарубіжного досвіду. Повоєнна структурна перебудова української промисловості передбачає не тільки відновлення зруйнованих війною промислових та інфраструктурних потужностей, але й структурну модернізацію промисловості на вищому технологічному рівні з урахуванням збереження її можливостей до самозабезпечення, експортної орієнтації, включення до глобальних ланцюгів створення вартості й екологічних вимог, що стане запорукою економічної безпеки як під час воєнного стану, так і в повоєнний період.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухий О. Історія Бельгії. Львів, ЛА «ПІРАМІДА», 2005. 260 с.
2. Economic Growth in Europe since 1945. N. Crafts, G. Toniolo (Eds.). Cambridge University Press, 1996. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511758683>
3. Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 року. Київ, Наш формат, 2020. 928 с.
4. Pihkala E. The Political Economy of Post-War Finland, 1945-1952. Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu. University of Helsinki, 2004. URL: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3553/pihkala26-47.pdf;jsessionid=75315298D835549C5B78C51FACBD1540?sequence=1>



5. Jäntti M., Vartiainen J. What Can Developing Countries Learn from Finland's Industrial Transformation? *UNU WIDER. Blog*. October 2009. URL: <https://www.wider.unu.edu/publication/what-can-developing-countries-learn-finland%E2%80%99s-industrial-transformation> (дата звернення: 15.01.2023).
6. Power in Europe? Vol. I. Great Britain, France, Italy and Germany in a Postwar World, 1945-1950. J. Becker, F. Knipping (Eds.). De Gruyter, 2011. <https://doi.org/10.1515/9783110863918>
7. Худокормов А.Г. «Экономическое чудо» во Франции: формирование и результаты дирижистской модели в 1944—1973 годах. *Мир новой экономики*. 2019. № 13 (2). С. 55—69.
8. Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1 (686). С. 75—89 <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075>
9. Smogorzewski K.M. Polish Economy under Soviet Control. *The Slavonic and East European Review*. 1954. Vol. 32. No. 79. P. 385—405. URL: <https://www.jstor.org/stable/4204562>
10. Ratajczak M. Polish Economics and the Polish Economy: A Study for the Twentieth Anniversary of Transition in Poland. *The History of Economic Thought*. 2009. Vol. 51. No. 2. URL: [https://www.jstage.jst.go.jp/article/jshet/51/2/51\\_1/\\_pdf](https://www.jstage.jst.go.jp/article/jshet/51/2/51_1/_pdf)
11. Свеженцева О.І. Особливості соціалізації чехословацької економіки наприкінці 40-х — на початку 50-х рр. ХХ століття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2011. Вип. 26. С. 167—173.
12. Bernásek M. Czechoslovak planning 1945-48. *Soviet Studies*. 1970. No. 22. Iss. 1. P. 94—109. <https://doi.org/10.1080/09668137008410739>
13. Lazarčík G. Economic Growth of Czechoslovakia Since World War II. Vol. 1: Political, international, social and economic aspects. Berlin, Boston, De Gruyter Mouton, 2019. P. 419—435. <https://doi.org/10.1515/9783111619774-029>
14. Feiwel G.R. The Inverse Economic Miracle: Sources of Growth and Retrogression in Postwar Czechoslovakia. *Economic Development and Cultural Change*. 1971. Vol. 19. No. 3. <https://doi.org/10.1086/450493>
15. Gligorov V., Kaldor M., Tsoukalis L. Balkan Reconstruction and European Integration. The Hellenic Observatory, The European Institute, LSE, 1999. 67 p. URL: [http://eprints.lse.ac.uk/3319/1/Balkan\\_Reconstruction\\_and\\_European\\_Integration.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/3319/1/Balkan_Reconstruction_and_European_Integration.pdf)
16. Stevanović S., Milanović M., Milačić S. Problems of the Deindustrialization of the Serbian Economy. *Economics of Agriculture*. 2013. No. 3. P. 465—477. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.158249>
17. Kuchiki A. Industrial Policy in Asia. Institute of Developing Economies. *IDE Discussion Paper*. 2007. No. 128. URL: [https://ir.ide.go.jp/?action=repository\\_uri&item\\_id=38039&file\\_id=22&file\\_no=1](https://ir.ide.go.jp/?action=repository_uri&item_id=38039&file_id=22&file_no=1)
18. Otsubo N.S. Post-War Development of Japanese Economy. GSID, Nagoya University, 2007. URL: [https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/sotsubo/Postwar\\_Development\\_of\\_the\\_Japanese%20Economy\(Otsubo\\_NagoyaU\).pdf](https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/sotsubo/Postwar_Development_of_the_Japanese%20Economy(Otsubo_NagoyaU).pdf)
19. Fforde A. Economics, History, and the Origins of Vietnam's Post-War Economic Success. *Asian Survey*. 2009. Vol. 49. No. 3. P. 484—504. <https://doi.org/10.1525/as.2009.49.3.484>
20. Hasan Ali MD. Economic Growth and Industrialization Strategy in Malaysia: Before 1980. *Hokudai Economic Papers*. 1987. No. 17. P. 49—70. URL: [https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/30736/1/17\\_P49-70.pdf](https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/30736/1/17_P49-70.pdf)

21. Jomo S.K., Siddiqui K. Malaysia's socio-economic transformation in historical perspective. *International Journal of Business and General Management*. 2012. Vol. 1. Iss. 2. P. 21—50. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/9840859.pdf>
22. Siriprachai S. The Thai Economy: Structural Changes and Challenges Ahead. *Thammasat Economic Journal*. 2009. Vol. 27. No. 1. P. 148—229. URL: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/136643>
23. Kim K.S. The Korean miracle (1962—1980) revisited: myths and realities in strategy and development. The Helen Kellogg Institute for International Studies WP#166, 1991. URL: [https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old\\_files/documents/166\\_0.pdf](https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/166_0.pdf)
24. Жолудь О. Південна Корея: справжні причини грандіозного зростання. *Вокс Україна*. 2017. 03 квіт. URL: <https://voxukraine.org/pivdenna-koreya-spravzhni-prichini-grandioznogo-zrostannya/> (дата звернення: 16.03.2023).
25. Shih Chien-sheng. Economic Development in Taiwan after the Second World War. *Weltwirtschaftliches Archiv*. 1968. Bd. 100. P. 113—134. URL: <https://www.jstor.org/stable/40436626>
26. How Nations Learn: Technological Learning, Industrial Policy, and Catch-up. Oqubay A., Ohno K. (Eds.). Oxford University Press, 2019. 368 p. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198841760.001.0001>
27. Liu T.-C. The process of industrialization in Taiwan. *The Developing Economies*. 1969. Vol. 7. No. 1. P. 63—81. URL: [https://www.ide.go.jp/library/English/Publish/Periodicals/De/pdf/69\\_01\\_04.pdf](https://www.ide.go.jp/library/English/Publish/Periodicals/De/pdf/69_01_04.pdf)
28. Hwa C.S. Economic Change in Singapore, 1945-1977. *Southeast Asian Journal of Social Science*. 1979. Vol. 7. No. 1/2. P. 81—113. URL: <https://www.jstor.org/stable/24490038>
29. Hettiarachichi C. The Singaporean Economy: Lessons for Post War Sri Lanka. *World Bank Blogs*. 2010. May 06. URL: <https://blogs.worldbank.org/endpovertyinsouthasia/singaporean-economy-lessons-post-war-sri-lanka> (дата звернення: 18.01.2023).
30. Driver S. The Impact of Industrial Revolutions: China's Rise and the Decline of Japan. *E-International Relations*. 2015. Dec 13. URL: <https://www.e-ir.info/2015/12/13/the-impact-of-industrial-revolutions-chinas-rise-and-the-decline-of-japan/> (дата звернення: 08.02.2023).
31. Wen Yi. China's Rapid Rise: From Backward Agrarian Society to Industrial Powerhouse in Just 35 Years. *Federal Reserve Bank of St. Louis*. 2016. Apr 11. URL: <https://www.stlouisfed.org/publications/regional-economist/april-2016/chinas-rapid-rise-from-backward-agrarian-society-to-industrial-powerhouse-in-just-35-years> (дата звернення: 19.02.2023).
32. Cheng Ch.-Yu. The Economy of Communist China 1949-1969. *Michigan Papers in Chinese Studies*, 1971, No. 9. 79 p. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/41818/9780472902200.pdf?sequence=1>
33. Гец Д., Тадмор З. Израиль должен подготовиться к наукоемкой промышленности завтрашнего дня. UNESCO Science Report «Towards 2030», 2015. URL: [https://en.unesco.org/sites/default/files/usr15\\_israel\\_ru.pdf](https://en.unesco.org/sites/default/files/usr15_israel_ru.pdf)
34. Khan M., Miller E. The Economic Decline of Egypt after the 2011 Uprising. *Research Report*. 2016. Jun 01. URL: [https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2016/06/Economic\\_Decline\\_Egypt\\_SjC\\_web060316.pdf](https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2016/06/Economic_Decline_Egypt_SjC_web060316.pdf)

Надійшла 18.04.2023

Прорецензована 05.05.2023

Доопрацьована 22.05.2023

Підписана до друку 26.05.2023

REFERENCES

1. Sukhyi O. History of Belgium. Lviv, 2005 [in Ukrainian].
2. Economic Growth in Europe since 1945. N. Crafts, G. Toniolo (Eds.). Cambridge University Press, 1996. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511758683>
3. Judt T. Postwar: A History of Europe Since 1945. Kyiv, 2020 [in Ukrainian].
4. Pihkala E. The Political Economy of Post-War Finland, 1945-1952. Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu. University of Helsinki, 2004. URL: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3553/pihkala26-47.pdf;jsessionid=75315298D835549C5B78C51FACBD1540?sequence=1>
5. Jäntti M., Vartiainen J. What Can Developing Countries Learn from Finland's Industrial Transformation? *UNU WIDER. Blog*, October 2009. URL: <https://www.wider.unu.edu/publication/what-can-developing-countries-learn-finland%E2%80%99s-industrial-transformation> (accessed on: 15.01.2023).
6. Power in Europe? Vol. I. Great Britain, France, Italy and Germany in a Postwar World, 1945-1950. J. Becker, F. Knipping (Eds.). De Gruyter, 2011. <https://doi.org/10.1515/9783110863918>
7. Khudokormov A.G. "Economic miracle" in France: Formation and Results of the Dirigisme Model in 1944-1973. *The World of New Economy*, 2019, No. 13 (2), pp. 55-69 [in Russian].
8. Ivanov S. Economic recovery and development of countries after armed conflicts and wars: Ukraine's opportunities that have not lost yet. *Economy of Ukraine*, 2019, No. 1 (686), pp. 75-89. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075> [in Ukrainian].
9. Smogorzewski K.M. Polish Economy under Soviet Control. *The Slavonic and East European Review*, 1954, Vol. 32, No. 79, pp. 385-405. URL: <https://www.jstor.org/stable/4204562>
10. Ratajczak M. Polish Economics and the Polish Economy: A Study for the Twentieth Anniversary of Transition in Poland. *The History of Economic Thought*, 2009, Vol. 51, No. 2. URL: [https://www.jstage.jst.go.jp/article/jshet/51/2/51\\_1/\\_pdf](https://www.jstage.jst.go.jp/article/jshet/51/2/51_1/_pdf)
11. Svezhentseva O. The peculiarities of socialization of the Czechoslovak economy at the end of 1940s and the beginning of 1950s of the 20<sup>th</sup> century. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, 2011, Vol. 26, pp. 167-173 [in Ukrainian].
12. Bernásek M. Czechoslovak planning 1945-48. *Soviet Studies*, 1970, No. 22, Iss. 1, pp. 94-109. <https://doi.org/10.1080/09668137008410739>
13. Lazarčík G. Economic Growth of Czechoslovakia Since World War II. Vol. 1: Political, international, social and economic aspects. Berlin, Boston, De Gruyter Mouton, 2019, pp. 419-435. <https://doi.org/10.1515/9783111619774-029>
14. Feiwel G.R. The Inverse Economic Miracle: Sources of Growth and Retrogression in Postwar Czechoslovakia. *Economic Development and Cultural Change*, 1971, Vol. 19, No. 3. <https://doi.org/10.1086/450493>
15. Gligorov V., Kaldor M., Tsoukalis L. Balkan Reconstruction and European Integration. The Hellenic Observatory, The European Institute, LSE, 1999. URL: [http://eprints.lse.ac.uk/3319/1/Balkan\\_Reconstruction\\_and\\_European\\_Integration.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/3319/1/Balkan_Reconstruction_and_European_Integration.pdf)
16. Stevanović S., Milanović M., Milačić S. Problems of the Deindustrialization of the Serbian Economy. *Economics of Agriculture*, 2013, No. 3, pp. 465-477. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.158249>

17. Kuchiki A. Industrial Policy in Asia. Institute of Developing Economies. *IDE Discussion Paper*, 2007, No. 128. URL: [https://ir.ide.go.jp/?action=repository\\_uri&item\\_id=38039&file\\_id=22&file\\_no=1](https://ir.ide.go.jp/?action=repository_uri&item_id=38039&file_id=22&file_no=1)
18. Otsubo N.S. Post-War Development of Japanese Economy. GSID, Nagoya University, 2007. URL: [https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/sotsubo/Postwar\\_Development\\_of\\_the\\_Japanese%20Economy\(Otsubo\\_NagoyaU\).pdf](https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/sotsubo/Postwar_Development_of_the_Japanese%20Economy(Otsubo_NagoyaU).pdf)
19. Fforde A. Economics, History, and the Origins of Vietnam's Post-War Economic Success. *Asian Survey*, 2009, Vol. 49, No. 3, pp. 484-504. <https://doi.org/10.1525/as.2009.49.3.484>
20. Hasan Ali. Economic Growth and Industrialization Strategy in Malaysia: Before 1980. *Hokudai Economic Papers*, 1987, No. 17, pp. 49-70. URL: [https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/30736/1/17\\_P49-70.pdf](https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/30736/1/17_P49-70.pdf)
21. Jomo S.K., Siddiqui K. Malaysia's socio-economic transformation in historical perspective. *International Journal of Business and General Management*, 2012, Vol. 1, Iss. 2, pp. 21-50. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/9840859.pdf>
22. Siriprachai S. The Thai Economy: Structural Changes and Challenges Ahead. *Thammasat Economic Journal*, 2009, Vol. 27, No. 1, pp. 148-229. URL: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/136643>
23. Kim K.S. The Korean miracle (1962-1980) revisited: myths and realities in strategy and development. The Helen Kellogg Institute for International Studies, WP#166, 1991. URL: [https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old\\_files/documents/166\\_0.pdf](https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/166_0.pdf)
24. Zholud O. Korea: Causes of the Tremendous Growth. *Vox Ukraine*, 2017, Apr 03. URL: <https://voxukraine.org/pivdena-koreya-spravzhni-prichini-grandioznogo-zrostannya/> (accessed on: 16.03.2023) [in Ukrainian].
25. Shih Chien-sheng. Economic Development in Taiwan after the Second World War. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 1968, Bd. 100, pp. 113-134. URL: <https://www.jstor.org/stable/40436626>
26. How Nations Learn: Technological Learning, Industrial Policy, and Catch-up. A. Oqubay, K. Ohno (Eds.). Oxford University Press, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198841760.001.0001>
27. Liu T.-C. The process of industrialization in Taiwan. *The Developing Economies*, 1969, Vol. 7, No. 1, pp. 63-81. URL: [https://www.ide.go.jp/library/English/Publish/Periodicals/De/pdf/69\\_01\\_04.pdf](https://www.ide.go.jp/library/English/Publish/Periodicals/De/pdf/69_01_04.pdf)
28. Hwa C.S. Economic Change in Singapore, 1945-1977. *Southeast Asian Journal of Social Science*, 1979, Vol. 7, No. 1/2, pp. 81-113. URL: <https://www.jstor.org/stable/24490038>
29. Hettiarachichi C. The Singaporean Economy: Lessons for Post War Sri Lanka. *World Bank Blogs*, 2010, May 06. URL: <https://blogs.worldbank.org/development/economy/singaporean-economy-lessons-post-war-sri-lanka> (accessed on: 18.01.2023).
30. Driver S. The Impact of Industrial Revolutions: China's Rise and the Decline of Japan. *E-International Relations*, 2015, Dec 13. URL: <https://www.e-ir.info/2015/12/13/the-impact-of-industrial-revolutions-chinas-rise-and-the-decline-of-japan/> (accessed on: 08.02.2023).
31. Wen Yi. China's Rapid Rise: From Backward Agrarian Society to Industrial Powerhouse in Just 35 Years. *Federal Reserve Bank of St. Louis*, 2016, Apr 11. URL: <https://www.stlouisfed.org/publications/regional-economist/april-2016/chinas>

- rapid-rise-from-backward-agrarian-society-to-industrial-powerhouse-in-just-35-years (accessed on: 19.02.2023).
32. Cheng Ch.-Yu. The Economy of Communist China 1949-1969. Michigan Papers in Chinese Studies, 1971, No. 9. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/41818/9780472902200.pdf?sequence=1>
  33. Getz D., Tadmor Z. Israel needs to prepare for tomorrow's science-based industries. UNESCO Science Report "Towards 2030", 2015. URL: [https://en.unesco.org/sites/default/files/usr15\\_israel\\_ru.pdf](https://en.unesco.org/sites/default/files/usr15_israel_ru.pdf) [in Russian].
  34. Khan M., Miller E. The Economic Decline of Egypt after the 2011 Uprising. *Atlantic Council Research Report*, 2016, Jun 01. URL: [https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2016/06/Economic\\_Decline\\_Egypt\\_SjC\\_web060316.pdf](https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2016/06/Economic_Decline_Egypt_SjC_web060316.pdf)

Received on April 18, 2023

Reviewed on May 5, 2023

Revised on May 22, 2023

Signed for printing on May 26, 2023

*Liudmyla Deineko*, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,  
Head of the Department of Industrial Policy  
*Olena Tsyplitska*, Dr. Sci. (Econ.), Associate Professor,  
Senior Research Fellow of the Department of Industrial Policy  
*Oksana Kushnirenko*, Dr. Sci. (Econ.), Associate Professor,  
Senior Research Fellow of the Department of Industrial Policy  
*Nataliia Gakhovych*, PhD (Econ.),  
Senior Research Fellow of the Department of Industrial Policy  
*Mariia Zavgorodnia*, PhD (Econ.),  
Research Fellow of the Department of Industrial Policy  
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine  
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

#### INTERNATIONAL EXPERIENCE OF POST-WAR INDUSTRY RECOVERY

The contours of policy for macroeconomic stabilization and industrial development that was implemented for post-war recovery by the countries of Europe, Asia, and Africa, which experienced wars and conflicts in the 20<sup>th</sup> and 21<sup>st</sup> centuries, are outlined; its historical and economic background is revealed. The factors that determined the industrial revival trajectory in each country are singled out: global, institutional, macroeconomic, resource, innovative and technological, etc. The results of the "Marshall Plan" implementation in European countries and Japan, as well as other types of international aid for the affected countries, are evaluated. The multiplicity of state's behavioral patterns, which determined the choice of specific direction of industrial revival, is noted: restructuring of industrial sector (Europe), innovative technological modernization (Israel, Asian countries), large industrial projects (Egypt) or the state's detachment from significant intervention in structural transformations in the economy (Western Balkans countries). The determining role of favorable business climate formation in the post-war period for stimulating the inflow of investments in industrial and other sectors of economy, as well as positive impact of state investments in the development of physical infrastructure and innovation ecosystem, is revealed.

It is determined that the post-war recovery of industry took place quickly and had stable results in countries where market principles of economic management and stable institutions were formed (Western Europe); in Asian countries, the recovery process had short-term successes after World War II, but industrial modernization actually took decades due to differences in the economic development strategies of different governments. Insufficient attention of the state to the industrial sector was often the cause of deindustrialization and weak innovative development of the state (Western Balkans countries).

It is established that the expected international financial and technical assistance was rarely allocated directly for the support of the industrial sector, which encouraged the states to accumulate their own resources, to preserve the state form of ownership of large industrial objects contrary to the goals of privatization, or to create conditions for attracting foreign investments, forming an export-oriented model of economy.

**Keywords:** *institutional transformations; macroeconomic stabilization; post-war reconstruction; industry; "Marshall Plan"; national recovery program.*